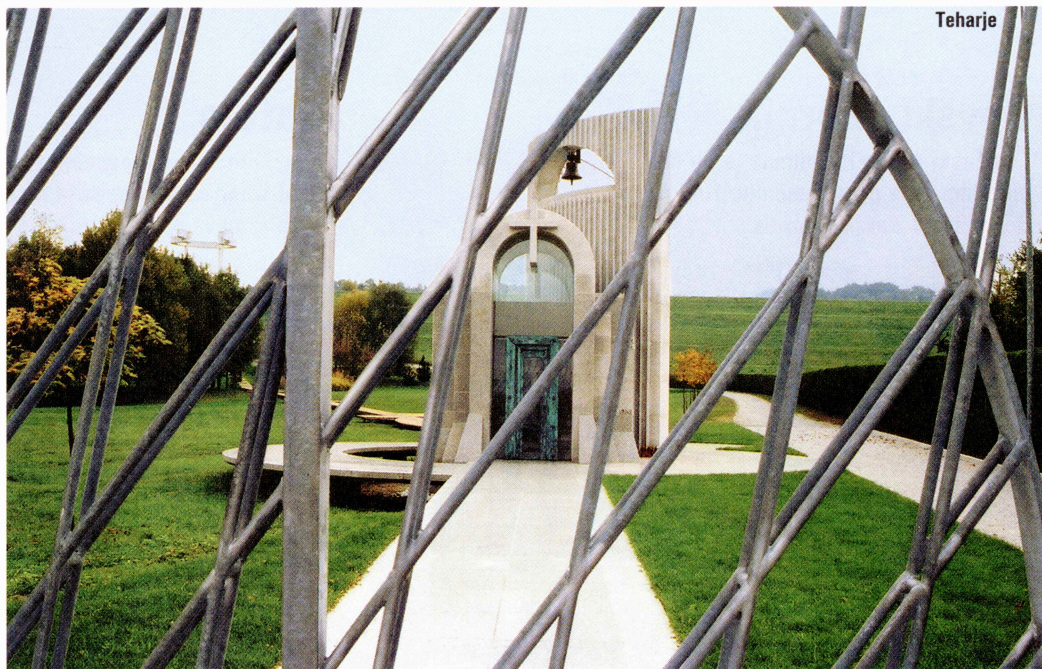

V zborniku Iz zgodovine Celja 1941–1945, izdal ga je Muzej novejšje zgodovine Celje, je objavljen tudi prispevek zgodovinarja dr. Mitje Ferenc Taborišče Teharje in prikrita grobišča v Sloveniji. Prispevek terja nekaj pripomb in dopolnil, saj letos poteče že 60 let od povojnih množičnih pobojev, v tem času pa bi si Slovenija zaslužila, da bi bila ta tema zgodovinsko zelo podrobno obdelana.

Teharje

Minimaliziranje grozot

28. januarja je Muzej novejšje zgodovine v Celju predstavil avtorje tega zbornika in kratko vsebino njihovih prispevkov. Prispevek dr. Mitje Ferenc Taborišče Teharje in prikrita grobišča v Sloveniji je vsekakor potreben pripomb in dopolnil, nekaj pripomb pa je treba dati tudi na delovanje tega muzeja. Muzej deluje s proračunskimi sredstvi države in občine, zato predstavlja državo in občino na račun davkoplačevalcev. Na žalost pa je njegovo delovanje vse skozi pod vplivom politike združeneliste, saj je bila Andreja Rihter, preden jo je združena lista postavila za ministrico za kulturo, dolgoletna direktorica Muzeja revolucije, kakor se je muzej imenoval prej. Po njenem odhodu na ministrsko mesto je direktorica postala njena sodelavka in namestnica Marija Počivavšek. Glavna vsebina delovanja muzeja je bila posvečena partizansko-revolucionarnim dogodkom, predstavitev invalidnih partizanskih spominov (npr. Jan), graditvi Kardeljevega socializma, "Hermanovemu brlogu" za otroke, povojnim partizanskim mitingom (npr. Ostrožno s Titom in Radiom Celje), tudi obrtniškim cehom, zelo malo resnični zgodovini Celja od leta 1900 naprej, skoraj nič

pa nasilni povojni oziroma resnični zgodovini partizansko-revolucionarnega dogajanja. Izjema je bila razstava Temna stran meseca, ki pa so jo morali avtorji direktorici Rihterjevi skoraj vsiliti. Skrajni čas bi že bil, da postane muzej res muzej celotne zgodovine Celja, ne pa muzej političnega izbora združene liste, ki ga je še v času Muzeja revolucije usmeril pokojni dr. Tone Ferenc, kakor je v uvodu nakazala sedanja direktorica.

Pet let taborišče

Dr. Mitja Ferenc je v omenjenem prispevku opisal delovanje taborišča predvsem od konca maja do konca avgusta 1945. V uvodu manjka vsebinski opis pomena, časovnega in prostorskega delovanja taborišča. Pomanjkljivo so opisane lokacije začasnih zaporov za vojaške ujetnike in civilne politične zapornike, prav tako tudi grobišča v okviru ozkega prostora taborišča, na sedanjih pregradah odlagališč in vojaškega skladišča Bukovžlak.

Prispevek omenja samo čas treh mesecev, ko so bili v taborišču domobranci, vrnjeni iz Vetrinja, in to na podlagi zapisanih spominov v begunskem izgnanstvu in spominov, zapisanih doma. Na tak način je zanemaril vsa druga dogaja-

nja v veliko daljšem delovanju taborišča. Komisija Demos, ki sem ji predsedoval (nikoli nisem bil predsednik občinske teharske komisije, kakor navaja avtor, ampak sta bila predsednika dva, najprej Turnšek, nato Lampret), je na podlagi pričevanj še živečih nekdanjih zapornikov in izvajalcev ter pomočnikov taboriščne represije ugotovila obdobje, način in obseg delovanja taborišča.

Politični pomen delovanja tega koncentracijskega taborišča je bil v tem, da partizanski revolucionarji niso priznavali vojaškega statusa domobrancem, četnikom in hrvaškim domobranom, prav tako ne državljanstva slovenskim Nemcem (Volksdeutscherjem) in med okupacijo priseljenim Nemcem, simpatizerjem nacistov ter nasprotnikom komunistov. Politično odločitev komunistične partije se iz časov Avnoja dokazujejo takojšnji poboji odraslih oseb in pavšalno "sojenje" mladoletnim vojakom domobrancem (okoli 400) zaradi njihove pripadnosti domobranstvu v sestavi Slovenske narodne vojske.

Taborišče vojaških vojnih ujetnikov (nemških in nekaj jugoslovanskih) je bilo v Bežigradu, kjer so v kletih poklali nekaj pripadnikov jugo-

slovanske vojske v domovini. Tudi to taborišče je bilo pod poveljstvom Ozne (ne vojske). Taborišče Teharje je delovalo že od 11. maja 1945 in vse do leta 1951. Pet let torej. Vmes so ga zaradi političnega sprenevedanja in zunanjega vtisa preimenovali v "delovno taborišče". V prispevku manjka kar 53 mesecev delovanja tega taborišča.

Teharske podružnice

Ferenc brez obrazložitve navaja, da taborišče ni bilo pripravljeno za sprejem velikega števila Slovencev, ki so jih konec maja 1945 vrnili Angleži, ne pove pa zakaj. Taborišče je bilo kljub sprotim pobojem privedenih ljudi prenapolnjeno, zato so 400 zapornik preselili v barake pri tekstilni tovarni Metka. Zapornike so preselili tudi v velike skladiščne barake ob železniških transportnih rampah v Čretu. Do konca so napolnili Stari pisker in kleti v graščini Mlinarjev Janez na Teharjah. Med tem časom so sredi maja 1945 na hitro pobili hrvaške begunce, ki so jih imeli zaprte v občinskih kletih na Teharjah, in jih zakopali kar na robu graščinskega platoja, kamor so junija in julija zakopavali tudi na oznovskih orgijah posiljene zapornice iz taborišča Teharje (objava pričevanja Alberta

Svetine-Erna, ki pravi, da so oznovci ob sobotah prihajali tudi iz Ljubljane; Svetina, Od osvobodilnega boja do banditizma, str. 209, Demokracija, 1. januarja in 25. novembra 2004). Priprave na sprejem Slovencev iz Vetrinja so bile predvsem v tem, da so začasno preseljevali druge še žive zapor-nike, proti koncu avgusta, po amnes-tiji, pa so jih spet vračali na Teharje.

Prostor delovanja oznovsko-ta-boriščne komande je bil razširjen na celotno Celje. Posebno med 11. ma-jem in koncem avgusta oziroma do novembra 1945, ko so bili otroci, za-prti pri Petričku, razseljeni v šte-vilne prisilnovzgojne zavode Celja in nekdanjega celjskega okraja.

Številna grobišča

Pravo veliko grobišče je druga pregrada, pregrada za sadro, kjer je Cinkarna na črno zgradila cevovod in od koder so junija 1989 ponoči v spremstvu policije z utripajočimi lučmi odvažali posmrtno ostanke žrtev, ki so jih našli, ko so izkopavali jarek za cevovod na vrhu pregrade (za to mora vedeti takratni koman-dir celjske postaje ljudske milice).

V času graditve druge pregrade, ki so jo začeli graditi po letu 1970, so v njen vzhodni del z buldožerji porinili dve veliki grobišči s premerom vsaj deset metrov (obstoj grobišča je Rudi Vengust, zapornik iz leta 1946, ki je preverjal njihovo ugreznino še veliko let kasneje, opisal v Demokraciji, 8. in 15. januar 2004), ki sta ležali na jugovzhodni vzpetini, ki so jo porinili v pregrado. Z zemljo znizane-ga hriba so zasuli tudi kleti nekda-nje mučilnice, domačini so govorili o bunkerju, kjer so se otroci igrali s kostmi in z lobanjami, ki so štrlele skozi okna "bunkerja". Ta je še ved-no zasut na severni strani pregrade, zadaj za lesenim križem, ki so ga zdaj odstranili. V zahodnem delu pregra-de je zasuto tudi grobišče v dolgem, globokem in širokem betonskem ko-ritu, ki je bilo v drugi polovici avgu-sta 1945 do konca napolnjeno s trupli ubitih (Grajzel, komandant taborišča za vojaške ujetnike v Bežigradu, opisa-no v Demokraciji, 8. januar 2004).

Grobišče do iznakaženosti muče-nih domobranskih oficirjev je pod jugozahodnim delom pregrade, vzhodno od kmeta Kopitarja z Vr-

Celjsko smetišče na teharskih grobiščih

hov (Kamenšek, poveljnik teharske straže, opisano v Demokraciji, 15. jan-uar 2004). V severozahodnem koncu pregrade, vzhodno od kmeta Ko-pitarja, so ob graditvi druge pregrade v njen spodnji del porinili veliko kos-ti žrtev, katerih grobišča so razdrli, ko so razkopavali pobočja pod Kopitar-jem na Vrheh (pričevanje Kopitarje-vih, zapisano v Demokraciji). Grobiš-ča so po dnu in pobočjih doline pod sv. Ano, ki je zdaj zalita s sadro (pri-čevanje kmeta Vrečarja-Izaka, zapi-sano v Demokraciji, 1. januar 2004).

Žrtve in rablji

Grobišča in morišča so tudi vzhodno od sedanjega spominskega parka, tudi tam, kjer so na novo zgra-dili objekte Komunale Celje, vse do vzhodnega konca pregrade Za trav-nikom in v sami pregradi, saj so jih graditelji zakopali v pregrado. Starejši ljudje tega območja, prav tako voja-ki, ki so hodili na orožne vaje v vo-jajško skladišče Bežigrad, so vedeli za grobišča na območju z bodečo žico zavarovanega vojaškega skladišča. Prav tako graditelji pregrade Za travnikom, npr. nekdanji direktor Cinkarne Prelec in nekdanji ko-mandir celjske postaje milice.

Naj omenim, da so bili poleg Turnherja, Venišnika in Škulja od-ločujoči ljudje v taborišču še Soto-šek, kasnejši poveljnik, ter Zalar in Golc (pričevanja nekdanjih zaporni-kov in sosedov taboriščnega vhoda).

Na Westnovem nogometnem ig-rišču so bili zaprti hrvaški begunci, ki jih je iz Koroške (Poljana) prek Hude luknje spremljal Ivan Mithans, parti-zan iz Koroške (kolona okoli 7.500 ujetnikov, pričevanje pred Pučniko-vo komisijo; Demokracija, 8. januar 2004). Od tam so jih en teden vodili v

gozd na Lahovno, kjer so jih postreli-li, kmetje iz Zgornje Hudinje pa so morali mrtve na vozovih voziti v pro-titankovski jarek na Golovcu (pričeva-nje kmetov iz Zgornje Hudinje in par-tizana Pratanemerja). Na tem nogo-metnem stadionu bi bili lahko še ba-naški Nemci, saj je bilo pod Bežigra-dom tako kot v Levcu vse polno nji-hovih zapuščenih vozov in konj.

Osemdeset domobranskih oficir-jev, ki naj bi bili pobiti zahodno od Savinje, je bilo pobitih v Košnici sku-paj s Celjani. Tu so bile izkopane pre-majhne jame za toliko žrtev. Trupla so bila zložena v grmado, zato so jih naslednji dan tlačili v zemljo kar s tankom. Proti koncu delovanja ta-borišč so del barak preselili v Mari-bor, ob zapiranju pa druge barake v Šentjur pri Celju, na kmetijsko šolo.

Dolg do zgodovine

Pred leti je zaradi črne gradnje cinkarniškega cevovoda na drugi pre-gradi, ki je eno samo grobišče, Cin-karna Celje naročila "strokovno mne-nje" o taborišču Teharje, v katerem je bil zaradi potreb Cinkarne, da bi

pridobila obratovalno dovoljenje za cevovod in odlagališče Za travnikom, ki je to mnenje tudi plačala, zmini-maliziran čas in obseg delovanja ta-borišča Teharje. Ta trend je – nočem ugi-bati iz katerih razlogov – opazen tudi v Ferenčevem prispevku. Koli-kor bi avtor hotel res objektivno opi-sati delovanje taborišča, bi poleg se-daj naštetih virov uporabil tudi celj-ski občinski odlok o zavarovanju teh grobišč, več številčk Demokracije in Zaveze, Spominske knjige društva nemških pregnancev iz Gradca ter te-harske zaporniške knjige iz leta 1946. Prav tako bi lahko uporabil le-talski posnetek območja iz leta 1956, kjer zdaj stoji pregrada Za travnikom, in letalski posnetek iz leta 1972, ko so gradili drugo pregrado za sadro.

Moje mnenje je, da je prispevek zelo pomanjkljiv, čeprav je čas vra-čanja Slovencev iz Vetrinja, to se pravi čas trimesečnega delovanja ta-borišča, podprt s številnimi vero-dostojnimi pričevanji. Za 60-meseč-no delovanje taborišča pa je to od-ločno premalo. Prav tako mislim, da Muzej novejšje zgodovine v Celju zaradi ideoloških predsodkov, ki vladajo v tem muzeju, nima poli-tične volje, da bi pripravil objektiv-nen prispevek k celjski zgodovini.

Opozoriti bo treba vladu, da mi-nistrstvu za notranje zadeve, minist-rstvu za pravosodje, ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve ter ministrstvu za kulturo naloži, da se bele lise in prazen prostor naših po-vojnih zaporov in taborišč od Kočev-ske Reke do Beltincev zapolnijo z ob-jeektivnimi ugotovitvami zgodovin-skih dogajanj.

Janez Črnej

www.radiodur.si

Nismo največji, nismo najboljši, nismo najlepši
in nismo najbolj trapasti.

01 / 520 5000